

Новак Р. МИЉАНИЋ

Библиографија радова др Лазара Томановића

О значају, плодности и разноврсности стваралаштва доктора права Лазара Томановића (рођеног у Лепетанима 30. марта 1845, умрлог у Херцег-Новом 2. Новембра 1932, а не 1933. како неки погрешно пишу) најбоље ће посвједочити библиографски преглед његовог стваралаштва. При томе се морам оградити да није потпун, јер ми нијесу били доступни задарски листови *Народни лист* и *Српски глас*, нити венецијански *Il Тетро*, у којима је он писао. Уз ове, биће свакако још ту и тамо промаклих његових радова, али ће ово бити и први потпунији библиографски преглед његовог стваралаштва. Држао сам се хронологије по годинама стваралаштва, а понегдје сам морао да напоменем врсту и најкраћи садржај рада, чиме се само указује на његову важност.

1868.

1. — О КРСНОМ ИМЕНУ, објављено у задарском *Српско-далматинском магазину* и као посебно дјело, Задар, стр. 16, тискарна Народни лист.
2. — У Задру, 12 априла, чланак, лист *Застава*, Н. Сад, бр. 31, стр. 3. — Описује рад Збора црногорског на Цетињу, који је одржан у марту 1868. — Описао је и сахрану Ђорђа Петровића Његоша.
3. — ИЗ ДАЛМАЦИЈЕ НА ВИДОВ-ДАН, *Застава*, бр. 52, стр. 4.
4. — Задар, 12 јулија, *Застава*, бр. 55, стр. 4. — Пише о омиљености овога листа у Далмацији.
5. — ЗАЛИВ КОТОРСКИ, путопис, лист *Матица*, Н. Сад, од бр. 23, 20. августа, до бр. 34, 10. децембра 1868, уредник Антоније-Тони Хаџић.

1869.

6. — У ПОСЉЕДЊЕМ ЧАСУ, *Застава*, бр. 86, стр. 3. — Предлаже да се IV Скупштина Уједињене омладине одржи на Цетињу. Одржана је у Кикинди.
7. — СА ОМЛАДИНСКЕ СКУПШТИНЕ, чланци у *Застави*, бр. 102, 104, 105, 106. — Пише о раду омладинске скупштине у Кикинди, на којој је био.

8. — НАЈЗАДЊЕ ГОНЕНИЈЕ НАРОДНОГ СВЕШТЕНСТВА У БОКИ ПОД ВЛАДИКОМ КНЕЖЕВИЋЕМ, *Застава*, бр. 102, стр. 2, псеудоним „Један Бокељ”, а по стилу је Томановићев.
9. — БОКА КОТОРСКА ЈЕ У ОПАСНОСТИ, *Застава*, 19. октобра, бр. 124, стр. 2.
10. — ЦРНА ГОРА И АУСТРИЈА, *Застава*, бр. 130, стр. 4. — Напада аустријску политику према Црној Гори, коју је оптуживала за устанак у Боки.
11. — ВЈЕШАЛА И МИР, *Застава*, 5. новембар, бр. 131, стр. 1. — Напада аустријски феудализам и вјешање бокељских родољуба.
12. — ЛЕСЕПСОВО ПРЕДУЗЕЋЕ, *Застава*, 7. новембар, бр. 132, подлистак, стр. 2-3. — Износи своју визију о значају Суецког канала за наше поморске крајеве.
13. — У ЈЕДАНАЈЕСТОМ ЧАСУ, *Застава*, 21. новембар, бр. 138, стр. 1. — Указује на неопходност обуставе борби у Боки и давање опште амнестије устаницима.
14. — РУСИЈА И СИМПТОМИ ИСТОЧНОГ РАТА, *Застава*, бр. 140, стр. 1. — Предвиђа могућност ратног руско-турског сукоба због стања на црногорско-турској граници и због интрига аустријске дипломатије.

1870.

15. — ВЛАДИКА КНЕЖЕВИЋ, *Застава*, 1. фебруар, бр. 13, стр. 1. — Окомио се на далматинског владика Стевана Кнежевића, као и у чланку о страдању свештенства у Боки.
16. — БЕЧКА ПЕРФИДИЈА, *Застава*, бр. 21, стр. 1-2. — Разобличава аустријску дипломатију и њене методе.
17. — СЛАВА ЗАДРУ, *Застава*, 11. март, бр. 29, стр. 1. — Похвала побједама на општинским изборима Народне странке у Дубровнику 1869. и у Задру тих дана.
18. — ТРЕНУТНИ ЗАДАТАК ДАЛМАЦИЈЕ, *Застава*, 10. април, бр. 42, стр. 2, три ступца. — Опширно разматрање о националном питању са етногенетског становишта. Биће ово први рад у нас о том питању.
19. — УСТАНАК У БОЦИ КОТОРСКОЈ 1869, *Застава*, 26. јул, бр. 86, стр. 2-3. — Оштра критика садржаја брошуре, коју је са чешког превео Стојан Новаковић и објавио у Београду. Он ту негира било какве прогласе и много шта још.

1871.

20. — ОБСАДА ФИОРЕНЦЕ, роман Франћеска Доминика Гверација, Пешта 1871, стр. 480. — Превод, објашњења, посвета др Михаилу Полит-Десанчићу, брзотис Виктора Хорљанског. — Прије свега, 1870. издате су двије свеске, дио романа.

1873.

21. — БОКЕЉИ У РАТУ ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ ГРЧКО, Задар, стр. 43, печатња Ивана Водицке, препечатано из Српско-далматинског магазина, посвећено Ф. Гверацију.
22. — ФРАНЋЕСКО ДАЛ ОНГАРО, *Црногорац*, Цетиње, бр. 4, стр. 1-3. — Критички осврт.

23. — ФРАНЂЕСКО ДОМИНИКО ГВЕРАЦИ, лист *Глас Црногорца*, Цетиње, бр. 23 и 24, уредник Симо Поповић. — Критичка оцјена.

1878.

24. — ГОДИШЊИЦА НИКОЛЕ ЧУПИЋА, часопис *Српска зора*, Беч, бр. 6, стр. 121-22, уредник Тодор Стефановић Виловски. — Критичка оцјена публикације.
25. — SANTI DEL POPOLO SLAVO, *Српска зора*, бр. 9, стр. 181-82. — Критичка оцјена превода Јакова Ђудине.
26. — СТЕФАН ЉУБИША, *Застава*, Н. Сад, 20. децембра, бр. 193.

1880.

27. — ГУНДУЛИЋЕВ „ОСМАН” са гледишта српско-хрвацке размирице, часопис *Искра*. — Сепаратно издање у Задру 1886, печатња Ивана Водицке.

1883.

28. — СРПСТВО И ПРАВОСЛАВЉЕ ПОСЛИЈЕ БРАНКОВЕ СЛАВЕ, часопис *Отаџбина*, Београд, књ. 14, стр. 481, власник и уредник др Владан Ђорђевић.
29. — О БРАНКОВОЈ СЛАВИ, пјесма, *Јавор*, Н. Сад, бр. 30, уредник Илија Огњеновић.
30. — О ГРОВОВИМА, пјесма Уга Фоскола, превод, *Јавор*, бр. 49.

1884.

31. — ПОСМРТНА, пјесма Карера, *Црногорка*, Цетиње, бр. 3, стр. 26-27, превео Т(омановић), уредник Јован Павловић.
32. — МЕТАМОРФОЗИ, пјесма Карера, *Црногорка* бр. 4, стр. 31.
33. — ПО ПОВРАТКУ С БРАНКОВЕ СВЕЧАНОСТИ, путопис, *Црногорка*, бр. 14, стр. 31.
34. — УСПОМЕНА, пјесма Леопардија, одломак, *Црногорка*, бр. 17, стр. 137.
35. — НА РАСТАНКУ, пјесма Ленау, *Црногорка*, бр. 37, стр. 210-11.
36. — ЖИВЕ ЛИ СРБИ ИЛИ КАКВА СМЈЕША ИЗМЕЂУ НЕРЕТВЕ И БОЈАНЕ, *Црногорка*, бр. 17, стр. 137-39; бр. 18, стр. 145-47. — Историјско-полемички чланак.
37. — ВЕЧЕ, пјесма, *Црногорка*, бр. 18, стр. 145, псеудоним „Приморац”, писана 1882.
38. — САМАЦ, пјесма, *Црногорка*, бр. 19, стр. 153, псеудоним „Приморац”, писана 1882.
39. — МАЛО О ПРАВОПИСУ, *Црногорка*, бр. 37, стр. 212-13; бр. 39, стр. 231. — Полемика са Ј. Павловићем о неким филолошким питањима.
40. — САВИНСКО СРЕБРО, *Црногорка*, бр. 37, стр. 216, кратки чланак.
41. — Милорад П. Шапчанин, ЖУБОРИ И ВИХОРИ, *Црногорка*, бр. 37, стр. 214-16; бр. 38, стр. 222-24. — Књижевна оцјена збирке пјесама.
42. — ПРЕД ОПТУЖБОМ ВЕЛЕИЗДАЈЕ (бр. 24); РАДИ СПОРАЗУМЉЕЊА (бр. 30); ЗАВРШНА (бр. 34), *Словинац*, Дубровник, уредник Драгутин Претнар. — Полемика са Ф. Р. око превода пјесме „О гробовима” Уга Фоскала.

43. — ВРЛИКА, Такома Ђудине и НИКОЛА МИЛЕТИЋ, од А. Н. М., *Црногорка*, 14. април, бр. 14, стр. 114. — Приказ дјела.
44. — ПОСТХУМУС „ВУКОВА” НЕУСПЈЕХА, *Црногорка*, 9. мај, бр. 17, стр. 138-39. — Критика политичке оријентације задарског листа „Вук” — Потпис Т(омановић).
45. — НА СПРОВОДУ КЊАГИЊИЦЕ МАРИЈЕ, пјесма, *Црногорка*, 23. мај, бр. 19, стр. 149. — Поводом сахране кћерке књаза Николе, умрле од запаљења плућа.
46. — СТЕВАН КАСТРАПЕЛИ, *Црногорка*, 20. јун, бр. 23. — Некролог дубровачком професору и стручном писцу са извјесним подацима.
47. — ЗА БРАНКА, часопис *Зета*, Цетиње, бр. 3 и 4, уредник Филип Ј. Ковачевић. — Књижевна похвална оцјена пјесништва Бранка Радичевићева, доста студиозна.
48. — ОСАМ ДАНА ПО ЦРНОЈ ГОРИ, путопис, *Јавор*, Нови Сад, 1885, бр. 47-52; 1886, бр. 1-24, укупно око 130 страна. — О садржајности и вриједности путописа види чланак *Путописац др Лазар Томановић, Стварање*, Титоград, 1966, бр. 7-8, стр. 824-34, уредник Чедо Вуковић. — О ствари Томановићева путописа видјети: Н. Р. Миљанић, *Плејада црногорских путописаца, Стварање*, 1972, бр. 7-8, стр. 706-12.

49. — СРПСКИ ЦАР СТЕВАН ДУШАН И БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО У XIV ВИЈЕКУ, од Емила де Борхграва, члана белгијске академије, с француског Д. Јеврић, Митровица 1886, *Глас Црногорца*, 30. март, бр. 13, стр. 3-4. — Похвална оцјена писцу и преводиоцу. — Потпис Т.(омановић).
50. — НА ГРОВУ ЈОВАНА СУБОТИЋА, пјесма, часопис *Стражилово*, Нови Сад, бр. 8, стр. 245, уредник проф. Јован Грчић.
51. — ФРА АНДРИЈА КАЧИЋ према српству и хрватству, *Стражилово*, бр. 18-21, а сепаратно издање заједно са радом ГУНДУЛИЋЕВ „ОСМАН“, Задар 1886, печатња И. Водицке.
52. — ДЕВЕТИ ДАН, *Стражилово*, бр. 31-36. — По наслову је допуна путописа „Осам дана”, а стварно је опширна аналитичка књижевна и естетска оцјена драме *Балканска царица*, дјела Николе I Петровића-Његоша.
53. — ИРОНИЈА У „УВЕОЦИМА”, *Стражилово*, бр. 46. — Књижевно-естетска анализа.

54. — ПОВОДОМ НАЈНОВИЈЕГ ПРИЛОГА К ИСТОРИЈИ ЦРНЕ ГОРЕ, *Глас Црногорца*, 12. април, бр. 15, стр. 1-2. — Мишљења о задњим годинама владања Ђорђа и Стевана-Скендербега Црнојевића. Позива се на *Санудов Дневник*, дјело Ф. Миклошића о Црнојевићима и писање П. А. Ровинског у *Гласу Црногорца*, бр. 11, 12.
55. — ЛУКИЈАН МУШИЦКИ, *Стражилово*, бр. 28-33. — Најпотпунија књижевна критика до тада о Мушицком.
56. — О РИМИ ИЛИТИ СЛИКУ, *Стражилово*, бр. 35, стр. 550-53. — Естетска анализа.

57. — У ОЧИ ГУНДУЛИЋЕВЕ ТРИСТОГОДИШЊИЦЕ, *Стражилово*, бр. 51 и 52.
58. — ЦВИЈЕТ ОД КРИПОСТИХ ДУХОВНИ И ТИЛЕСНИЈЕ, од Пава Посиловића, Млеци, 1647, *Јавор*, Н. Сад, бр. 33. — Чланак о том пронађеном дјелу.
59. — КАЖИМИР ЛУКЕТИЋ, *Глас Црногорца*, 3. јануар, бр. 1, стр. 3 — Биографија.
60. — ЈЕДНО ПО ВЕЧЕРИ, *Јавор*, бр. 6, стр. 93-94. — Цртица и народна пјесма.
61. — КОД ВИДОВЕ ЦРКВЕ, *Јавор*, бр. 26 и 27. — Путописна репортажа о излету.
62. — НА ПРЕВЛАКУ, *Јавор*, бр. 33 и 34. — Репортажа са доста историјских података.
63. — ВОЈИСЛАВ Ј. ИЛИЋ, *Стражилово*, бр. 16, стр. 245-49. — Књижевна критика
64. — НА ВИДОВ ВРХ, *Стражилово*, бр. 28. — Путописна репортажа.

1889. (*Нова Зета*, Цетиње)

65. — НАШЕ КЊИЖЕВНО ЈЕДИНСТВО, св. 1, стр. 1-4.
66. — ЈОШ О КЊИЖЕВНОМ ЈЕДИНСТВУ, 3, 89-91.
67. — СВЕТИ САВА, Никанора Грујића, 1, 26-31. — Књижевна критика. — У *Гласу Црногорца*, 22. јануар, бр. 4, стр. 3-4, извјесни Ш. опширно је препричао ово као предавање у Цетињској читаоници 15. јануара 1889.
68. — НАРОДНА ЕПИКА НАШИХ МУХАМЕДАНАЦА, 2, 90-85; 3, 104-110. — Критика збирке Косте Хермана са нагласком о народносној посебности муслимана БиХ.
69. — СРБИ У МАЂЕДОНИЈИ, М. М. Веселиновић, 3, 118-19 — Књижевна критика.
70. — ИЛИЈА БЕАРА (1844-87), бр. 4. — Вијест о надгробном споменику са нешто биографских података. У вези са овим видјети: Др П. Миљанић, *Самоубијство проф. Беаре*, *Глас Црногорца*, 1888, бр. 3 и 4, подлистак. Овим се побија накнадно нетачно писање С. Матавуља о Беари у *Биљешкама једног писца*.
71. — ИЗЛЕТ НА ВРАЊИНСКУ СЛАВУ, 5, 175-83. — Путописна репортажа са доста података о прослави код манастира Врањине.
72. — СА ОСТРОШКЕ СВЕТКОВИНЕ, 6, 226-35. — Путописна репортажа са доста података о светковини код манастира у Острогу.
73. — ДАН НА ЛОВЂЕНУ, 7, 260-63. — Путописна репортажа.
74. — С ПУТА, 8, 321-23, псеудоним „Иван Косанчић”, вјероватно због етнографских података о Томановићима у Цуцима, од којих писац води поријекло. — О цуцком поријеклу бокељских Томановића пише још у путописима *Залив Которски* и у *Осам дана...*
75. — О КОСОВСКОЈ ПЕТСТОГОДИШЊИЦИ, 5, 171-72.
76. — ОСВЕТНИЦИ МАРТИЋЕВИ, 5, 206-15. — Опширна критика спјева.
77. — ХАЈДАНА, Николе Петровића Његоша, 7, 267-73. — Књижевна критика.

78. — ПУТ НА СИНАЈ, Саве Косановића, 5, 201-03. — Књижевна оцјена са податком да је преведен на руски језик.
79. — НЕДЈЕЉКО, спјев Огњеслава Утјешеновића-Сстрожанског, друго издање, 1888, 8, 301-05. — Књижевна критика.
80. — ЈАКОВ ИГЊАТОВИЋ, 7, 279-80.
81. — ИЗ ПЕРАСТА, 8, 308-11. — Чланак о пераштанским старинама.
82. — ИВАН КУКУЉЕВИЋ, бр. 8.
83. — ЛЕПЕ ТУЋИНКЕ, антологија превода Владимира М. Јовановића (Шабац 1889), 8, 314-16. — Књижевно-естетска критика.
84. — НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ, скупио Балдо Главић, 8, 317-19. — Књижевна критика.
85. — ПЈЕСМЕ, Војислава Ј. Илића (Београд 1889) 9, 352-54. — Књижевна критика.
86. — СЕДАМНАЕСТИ ОКТОВАР, пјесма Михаила Мајкова, превео Ј. Томановић, бр. 10.
87. — МИТА ПОПОВИЋ КАО ЛИРСКИ ПЈЕСНИК, 10, 385-91. — Књижевна критика.
88. — ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦА ПЈЕВАЧКОГ ДРУШТВО „ЈЕДИНСТВО”, 10, 396-98. — Приказ књиге Стева В. Врчевића и неки подаци из ње о раду друштва.
89. — ЛАЗАР, трагедија, написао Милош Цветић, 11, 425-30. — Књижевна критика са доста примједби.
90. — МИТАР ПЕТРОВ ПЛАМЕНАЦ, 12, 462-65. — Биографија црногорског дипломате, правника.
91. — НА КЊАЖЕВЦУ КОД АНДРИЈЕВИЦЕ, 12, 466. — Вијест о изградњи цркве, њеном градитељу Милошу Лепетићу и златару иконостаса Петру Чолановићу.
92. — ЦРНОГОРСКО-ТУРСКО РАТОВАЊЕ У 18. СТОЉЕЋУ, календар *Грлица*, Цетиње 1889, уредник др Лазар Томановић.

1890. (*Нова Зета*, Цетиње)

93. — БОРЦИ, роман Јанка Веселиновића, св. 1, стр. 29-34. — Књижевна критика.
94. — ЈОВАН ИВАНИШЕВИЋ, 1, 39-40. — Биографски чланак о младом погинулом музичару.
95. — О ДУКЉИ, 2, 71-75. — Документован чланак.
96. — СТАРА СРБИЈА И МАЂЕДОНИЈА, 2, 43-47. — Оцјена књиге И. С. Јастребова.
97. — ОСМАН, Ивана Гундулића, (Земун, 1890), 3, 170-80. — Књижевна критика.
98. — П. А. Ровински, ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ, 4, 151-52. — Књижевна критика.
99. — ИЗАБРАНЕ ПЈЕСМЕ Јована Сундечића (Загреб, 1889), 4, 152-54. — Књижевна критика.
100. — Андрија Качић-Миошић, РАЗГОВОР УГОДНИ, 4, 154-55. — Критичка оцјена издања у Панчеву 1890.

101. — ПОП ДАВИД ПОПОВИЋ, 4, 157-58. — Биографија младог, рано умрлог, писца.
102. — ВЛАДИМИР КРАСИЋ (1861-1890), 4, 158. — Вијест о смрти овог књижевника.
103. — СТЕВАН КАЂАНСКИ, 5, 161-62. — Вијест о смрти овог пјесника и о његовом дјелу.
104. — ОСВОЈЕЊЕ БАРА, спјев Сима Поповића, 5, 193-96. — Књижевна критика.
105. — ИСТИНА О МАКЕДОНИЈИ, Спиридона Гопчевића, 5, 196-97. — Књижевна оцјена.
106. — ОГЊЕСЛАВ УТЈЕШЕНОВИЋ, 6, 201-02.
107. — ИЗ ХЕРЦЕГОВИНЕ, 6, 221-25. — Критички приказ алманаха Захумске митрополије.
108. — СА ЈЕДНЕ КУЛТУРНЕ СВЕЧАНОСТИ, 6, 214-21. — Путописна репортажа о прослави у Подгорици и програму црногорске војне музике.
109. — ГРЧКЕ МИСЛИ О ЕТНОГРАФИЈИ БАЛКАНСКОГ ПОЛУОСТРВА, 7, 253-59.
110. — ПИСМА С ПУТА, побратиму А. Мародићу, 7, 250-53. — Путописна репортажа.
111. — О ТРИДЕСЕТОГОДИШЊИЦИ ВЛАДАВИНЕ КНЕЗА НИКОЛЕ, 8, 273-74.
112. — ИВАН МАЖУРАНИЋ, 8, 311-12. — Вијест о смрти овог пјесника и политичара.
113. — ПИСМА С ПУТА, 8, 291-97. — Путописна репортажа.
114. — ПОГЛЕД НА ДРАМСКУ ЛИТЕРАТУРУ О КОСОВУ, др Милана Јовановића, 8, 304-10.
115. — ПОСЛИЈЕ СВЕЧАНОСТИ У МАКАРСКОЈ, 9, 333-42. — Поводом откривања споменика А. Качићу.
116. — О ДУКЉАНСКИЈЕМ ИСКОПИНАМА, 9, 345-48. — Историјски чланак.
117. — STUDI SLAVI DI LETTERATURA, Марка Цара, св. 9. — Књижевна критика.
118. — ЛУКА ПОТИЋ, 10, 386-94. — Критичка расправа о његовој поезији.
119. — ПЛАМЕНИЦИ, Радована Кошутића — ИЗ САМАЧКОГ ЖИВОТА, В. М. Јовановића, св. 11 и 12. — Књижевна критика у којој је нарочито напао пјесништво Кошутића.
120. — ПРИЈЕЧ Др ТОМАНОВИЋА, 12, 459-60.

1891.

121. — ЛАЗАР ЛАЗАРЕВИЋ, *Нова Зета*, 1, 29-29.
122. — ПИСМА С ПУТА, *Нова Зета*, св. 2 и 3. — Двије репортаже, једна с путописом „С. Косановић”, што је нетачно, јер пише о Косановићу сам Томановић.
123. — ПЕДЕСЕТА, *Нова Зета*, 3, 61-62. — Описује свечану вечеру на Цетињу у част 50. рођендана др Ј. Костића и указује на његово стваралаштво.

124. — КАД ЈЕ САГРАЂЕН ДУБРОВНИК, *Нова Зета*, 3, 99-100.
125. — ФРАНО МИКЛОШИЋ, *Нова Зета*, 3, 103.
126. — ПРИПОВЕТКЕ, Илије М. Вукићевића, *Нова Зета*, 3, 59-61. — Књижевна критика.
127. — ИЗЛЕТ НА ОЗОВИЦУ, *Глас Црногорца*, 8. јун, 24, стр. 2-3. — Описује радове на градњи водовода за Цетиње.
128. — БАЛКАНСКА ЦАРИЦА, *Глас Црногорца*, 49, 3. — Приказ штампане опере Сан Ђорђа.
129. — ДИКА ЦРНОГОРСКА, С. Милутиновића Сарајлије, *Глас Црногорца*, бр. 52.

1892.

130. — ЈОВАН ЂАК, М. Ђ. Милићевића, *Глас Црногорца*, 23. мај, бр. 21, стр. 3. — Позитивна оцјена.
131. — ЗАНАТСКА ИЗЛОЖБА У ВРАЊУ, *Глас Црногорца*, 29. август, 35, 2. — Опширан опис изложбе и лична мишљења. У бр. 30. *Гл. Ц.* објављена је вијест о Томановићевом одласку на изложбу.
132. — СВЕТОСЕРЂЕВСКА ЛАВРА, *Глас Црногорца*, бр. 40, 41, 47, 49. — С талијанског из дјела Модифија „Русија”, превео Т(омановић).

1893.

133. — ПРИЛОГ ИСПРАВЉАЊУ ТЕКСТА „ОСМАНА”, Гундулића, *Стражилово*, бр. 9, 10, 11, 12.
134. — ЈЕ ЛИ ВЛАДИКА РАДЕ СПЈЕВАО ЕП СМРТ СМАИЛ-АГЕ ЧЕНГИЋА, *Бранково коло*, 1895, бр. 9, 269-74. — Побија тврдњу о ауторству Петра II и брани Мажуранића.
135. — Симо Матавуљ: БОКА И БОКЕЉИ, *Глас Црногорца*, 44. — Приказ збирке.
136. — СРБИ И ТУРЦИ XIV И XV ВИЈЕКА, Стојана Новаковића, *Глас Црногорца*, 45, 2-3. — Опширан приказ овог дјела.

1894.

137. — ЗАДУЖБИНА, М. П. Шапчанина, *Глас Црногорца*, 1. јануар, бр. 1, стр. 3. — Позитивна оцјена.
138. — СИМА МИЛУТИНОВИЋ САРАЈЛИЈА, др Стевана Павловића, *Глас Црногорца*, 2, 3-4. — Указује на неке грешке и даје исправке у приказу ове биографије.
139. — ДРЖАВНОПРАВНИ ПОЛОЖАЈ БиХ од др Х. Шнелсера, превео др М. Веснић, *Глас Црногорца*, бр. 1, 2, 3. — Хвали превод и предговор, па и дјело.
140. — ДУМ АНТУН КАЗАЛИ, *Глас Црногорца*, бр. 4, 3. — Биографија с нагласком на поетско стваралаштво и сјећања на лични сусрет 1887.
141. — ВОЈИСЛАВ ИЛИЋ, *Глас Црногорца*, 5. фебруар, бр. 6, стр. 2-3. — Биографија пјесника.
142. — БИДО, Симићеве дружине, *Глас Црногорца*, 9, 3. — Повољна оцјена о дјелу, позоришној претстави на Цетињу.
143. — ПОЗОРИШТЕ, *Глас Црногорца*, 19. март, 12, 3. — Повољна оцјена о претствама Симићеве дружине дјела: Цвијетићева *Немање*, Суботићева *Боја на Косову* и Љубинкове *Дјевојачке клетве*.

144. — О ПОЛОЖАЈУ ПОРОДИЦЕ И НАСЉЕДСТВА У ПРАВНОЈ СИСТЕМИ В. БОГИШИЋА, *Глас Црногорца*, 5. март, 10, 2-3. — О истом дјелу објавио је своју оцјену у цетињској *Просвјети*, 1894, св. 6, стр. 308-11 др П. Миљанић, лекар и правник на Цетињу.
145. — ЦАРЕВ ЛАЗ, Радоја Рогановића, *Глас Црногорца*, 2. април, 14, 2. — Хвали извођење Симићеве дружине. — О истом дјелу и извођењу његовом дао је своју оцјену у *Гласу Црногорца*, 7. мај, 19, 3, црногорски лекар др Новица Ковачевић-Граховски (скр. Н. Гр.).
146. — ЛОВОРИКА И ПРОСЈАЧКИ ШТАП, Халатјева, *Глас Црногорца*, 9. април, 15, 3. — Хвали извођаче претставе.
147. — САНТИ РОПОЛАРИ СЕРБИ, *Глас Црногорца*, 7. мај, 19, 1-2. — Повољна оцјена превода Јована Николића, издатог у Задру 1894.
148. — О ПРАВОПИСУ И ИНТЕРПУНКЦИЈИ, др Љубомира Недића, *Глас Црногорца*, 19, 2-3. — Критика са замјеркама због фаворизовања њемачке интерпункције, итд.
149. — ЦЈЕЛОКУПНА ДЈЕЛА Љ. П. Ненадовића, *Глас Црногорца*, бр. 21. — Повољна оцјена.
150. — ПЈЕСНИК И ВИЛА, Николе I, *Глас Црногорца*, бр. 21. — Повољна оцјена претставе Симићеве дружине.
151. — ЛЈЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ, *Глас Црногорца*, 28. мај, 22, 2. — Повољан приказ садржаја књ. 177 и 178.
152. — БАЛКАНСКА ЦАРИЦА, *Глас Црногорца*, 22, 2. — Повољна оцјена извођења Симићеве дружине.
153. — МИХОЉСКИ ЗБОР У БОКИ КОТОРСКОЈ, Младена Црногорчевића, *Глас Црногорца*, 16. јул, бр. 29. — Повољан приказ дјела.
154. — ИСТОРИЈА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ, Н. Дучића, *Глас Црногорца*, август, бр. 32, 33.
155. — НИКША ГРАДИЋ, *Глас Црногорца*, бр. 38, стр. 2-3. — Библиографија.
156. — СРБ У ДАВНИНИ, Симе Л. Лазића, *Глас Црногорца*, 40, 2. — Приказ дјела.
157. — ИЗ СВОЈИХ УСПОМЕНА, М. Ђ. Милићевића, *Глас Црногорца*, 24. децембар, бр. 55, стр. 2.

1895.

158. — КЊАЗ АРВАНИТ, Николе I Петровића Његоша, Цетиње 1895. — Предговор др Ј. Томановића.
159. — ЦЈЕЛОКУПНА ДЈЕЛА Љубомира П. Ненадовића, *Глас Црногорца*, 14. јануар, бр. 3, стр. 1-2.
160. — ЛЈУБОМИР НЕНАДОВИЋ, *Глас Црногорца*, 28. јануар, 5, 1-2. — Потпис Т(омановић) као код већине његових мањих радова.
161. — ПЈЕСМЕ, Стевана П. Вешића, *Глас Црногорца*, 11. фебруар, 7, 3-4. — Приказ.
162. — СРПСКИ ПРЕГЛЕД, др Љ. Недића, *Глас Црногорца*, 18. фебруар, 8, 3. — Повољна оцјена и изјашњење за јужно наречје због његових предности.
163. — ОГЛЕДАЛО СРПСКО, Цетиње 1895, *Глас Црногорца*, 10. јун, 24, 2. — Приказ.

164. — О ЦЕТИЊСКОЈ ШТАМПАРИЈИ. Прославна споменица 400 година Ободске штампарије, Цетиње 1895, стр. 271-79. — Побија тврдњу Ил. Руварца да на Ободу није радила штампарија.

1896.

165. — ПЕТАР ДРУГИ ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ КАО ВЛАДАЛАЦ, издање Државне штампарије, Цетиње, стр. 9-223. — Дјелимично је дјело објављено у часопису *Нова Зета* још 1890. и 1891. — Писцу је до-нијело књижевну награду и признање критике.
166. — ДОГАЂАЈ НА ВАШИНОЈ ВОДИ, *Бранково коло*, стр. 1203-08.
167. — У СПОМЕН НИКОЛЕ ТОМАЗЕА, *Глас Црногорца*, бр. 21, стр. 2.

1897.

168. — ГОВОР на забави Цетињске читаонице, *Глас Црногорца*, бр. 3. (уред-ник др Л. Томановић од броја 22, маја 1891, до броја 3, 1903. год.)
169. — МАРКОВ ГРИЈЕХ, Светозара Ђоровића; ВЛАДИКА ГЕРАСИМ ПЕ-ТРАНОВИЋ, Тома К. Поповић, *Глас Црногорца*, 8. фебруар, бр. 6, стр. 3. — Приказ ових дјела.
170. — МИЛОРАД МЕДАКОВИЋ (1824-97), *Глас Црногорца*, бр. 13. — Био-библиографија.
171. — ПЈЕСМА О УДАЈИ ЈЕЛЕНЕ кћери црногорског кнеза, спјевао Јурај Качић, *Глас Црногорца*, 31. мај, 22, 3. — Приказ дјела издатог у Сплиту 1897.
172. — ИСТОРИЈА СРПСКОГ ШКОЛСТВА, Мита Нешковића, *Глас Црно-горца*, 2. август, 31, 2.
173. — НЕНАДНИ ВЕЛИКИ ГУБИТАК, *Глас Црногорца*, 13. септембар, 31, 4. — Чланак поводом смрти цетињског љекара и научника др Петра Миљанића.

1898.

174. — У СИНЈА МОРЈА, Д. Голицина-Муравлина, *Глас Црногорца*, 14. фе-бруар, 7, 1-2.
175. — ЛЕКЦИЈЕ ИЗ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ, Живојина Симића, *Глас Црногорца*, 11. март, бр. 11. — Приказ са више примједби због чи-њеничних грешака.
176. — NUOVI SANTI (Нова кола), di Nicola I, *Глас Црногорца*, 9. мај, 19, 3.
177. — ВИЉЕМ ЕВАРТ ГЛЕДСТОН, *Глас Црногорца*, 16. мај, бр. 20, стр. 2-3, а у бр. 19. вијест о смрти. — Биографија са посебним освртом на његову *Апотеозу Црној Гори* и податком да га је због тога на-падала аустријска штампа.
178. — ИЗ ПОЗОРИШТА, *Глас Црногорца*, бр. 20, стр. 4. — Приказ при-редбе у Зетском дому: изванредно пјевање Јелене Мартиновић и награда; позитивна оцјена извођења цетињских аматера Стеријиних *Хајдука*, све поводом годишњице Граховске битке.
179. — ПАЛАЦКИ, *Глас Црногорца*, 23, 1-2, а у бр. 25: *Са Палацкове про-славе*, по страну штампи.
180. — ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦА ВЈЕЛИНСКОГ, *Глас Црногорца*, 24, 1.
181. — ПОВИЈЕСТ КЊИЖЕВНОСТИ ХРВАТСКЕ И СРПСКЕ, др Ђура Шурмина, *Глас Црногорца*, 33, 2. — Приказ са извјесним примјед-бама.

182. — ФРАНЦУСКИ ДУХ, *Глас Црногорца*, 44, 2-3, подлистак.
183. — Ј. П. ПОЛОНСКИ, *Глас Црногорца*, 44, 4.
184. — У СПОМЕН ШАФАРИКУ, *Глас Црногорца*, бр. 49, 50, 52.
185. — СРПСКИ ГЛАС У БЕЧКОМ ПАРЛАМЕНТУ, *Глас Црногорца*, бр. 51, стр. 2. — Коментар говора посланика др Душана Бељака.
186. — О РАЗОРУЖАЊУ, *Глас Црногорца*, бр. 51, подлистак. — Коментар о европској ситуацији поводом припрема за конференцију о разоружању са далековидним и тачним предвиђањима о будућности међународних односа, потврђеним 1912-18.

1899.

187. — РУВАРАЦ И МОНТЕНЕГРИНА, Сремски Карловци, стр. 120. — Полемичко-историјска студија, која је огорчила великосрпске шовинисте. — У њој је он поставио тезу о својеврсном републиканизму црногорском у вријеме владике (изборност на доживотно шефа државе) насупрот тези о теократизму, коју су у својим радовима развили Јован Рогановић и Лазар Т. Перовић, а онда и други.
188. — СЛОВЕНСКА МАТИЦА, *Глас Црногорца*, 23. јануар, бр. 4.
189. — L'IMPERATRICE DEI BALCANI, *Глас Црногорца*, стр. 4. — Приказ превода Јована Николића, који хвали као успио.
190. — ПОСЉЕДЊА ПИСМА ЈАКОВА ОРТИСА, Уга Фоскола, *Глас Црногорца*, 13. март, бр. 11, стр. 3. — Приказ превода с италијанског Стева В. Врчевића, који хвали.
191. — КРАЈИШКИЊЕ, Богдана Милановића Крајишника, *Глас Црногорца*, бр. 52, стр. 2. — Приказ са доста похвале збирци издатој у Загребу 1899. — У бр. 29, 1902. је некролог овом пјеснику, од извјесног Пер., који је умро у Улцињу.

1900.

192. — ИВАН ЦРНОЈЕВИЋ ГОСПОДАР ЗЕТСКИ, Цетиње, стр. 114. — Историјско-полемичка монографија у којој побија закључке Ј. Н. Томића, полазећи од исправног начела међународног јавног права да договори двоје не обавезују трећег, у овом случају Млетачке Републике и Отоманске царевине о Зети.
193. — ЈЕДАН СРПСКИ КРАЉ у Дантеовој *Божанственој комедији*, Зора, Мостар, бр. 8-9, стр. 306-10, уредник Атанасије Шола.
194. — НЕСУЂЕНО „МАЛО ПРЕДГОВОРА”, *Глас Црногорца*, 29. јануар, бр. 4, стр. 2-3. — Полемика са И. Руварцем и неколико италијанских докумената.
195. — УПУТСТВО ВОЈНОМ СТАРЈЕШИНСТВУ, Митра Б. Мартиновића, *Глас Црногорца*, 12. фебруар, 6, 2. — Приказ дјела.
196. — НАШИ МОДЕРНИ ИСТОРИЧАРИ, пуковника А. Протића, *Глас Црногорца*, бр. 4, 6, 7, све на стр. 2-3. — Приказ дјела са полемиком упереном против И. Руварца и Ј. Томића.
197. — ЈАКОВ КЛУДИНА, *Глас Црногорца*, 4. март, 9, 3. — Кратка биографија са освртом на његове преводе из црногорске књижевности.
198. — ГАЈЕЊЕ ДИЊА ИНАЧЕ ПИПУНА, *Глас Црногорца*, 11. март, 10, 3. — Потпис Т(омановић), као код већине његових мањих радова.

199. — СТАРИ СРПСКИ НОВЦИ, *Глас Црногорца*, 6. мај, 18, 2-3. Приказ научне расправе задарског проф. Витора Брунела.
200. — СА ПРОСЛАВЕ ПЕТСТОГОДИШЊИЦЕ ГУТЕМБЕРГОВЕ У МАЈНЦУ, *Глас Црногорца*, 1. јул, 26, 2-3. — Опис прославе и изводи из говора црногорског претставника др Л. Томановића.
201. — О ОБОДСКО-ЦЕТИЊСКОЈ ШТАМПАРИЈИ, *Глас Црногорца*, бр. 26, стр. 2-3, подлистак. И у листу *Дубровник*, 22. јул, бр. 29, стр. 3-4, уредник Антун Фабрис. — Говор у Мајнцу са доста научних података.
202. — РОВИНСКИ РУВАРЦУ, *Глас Црногорца*, бр. 27, 28, 30. — Препричава и коментарише писање Ровинског, који напада трђење Руварца.
203. — ЦРНОЈЕВИЋИ И ЦРНА ГОРА 1479-1528, *Глас Црногорца*, бр. 31-39. — Критика расправе истог наслова Јована Томића, кога жестоко напада због закључака.
204. — ЈОВАН СУНДЕЧИЋ, *Глас Црногорца*, 8. јул, 27, 1-2.
205. — Др ИЛИЈА ОГЊЕНОВИЋ-АБУКАЗЕМ, *Глас Црногорца*, 26. август, 34, 3-4.
206. — СНОХВАТИЦЕ, Змаја; ДЕВЕСИЉЕ, Аливерића, *Глас Црногорца*, 2. септембар, 35, 2-3. — Приказ ове двије пјесничке збирке.
207. — ВАВИЛОЊАНИ, роман Димитрија Галицина-Мурављева, *Глас Црногорца*, 21. октобар, 42, 3. — Приказ.
208. — СТОГОДИШЊИЦА М. П. ПОГОДИНА, *Глас Црногорца*, бр. 47. — Препричано из руске штампе о прослави у Академији наука у Петрограду.

1901.

209. — ИЗ ЖИВОТА КЊАЗА НИКОЛЕ, *Србобран*, календар, Загреб, стр. 74-93.
210. — ЦРКВА Св. ВАСИЛИЈА ОСТРОШКОГ у Никшићу, *Србобран*, стр. 112-22.
211. — О БУДИМСКОМ ИЗДАЊУ ГУНДУЛИЋЕВА ОСМАНА, *Бранково коло*, Ср. Карловци, бр. 14.
212. — ЦРНА ГОРА У XIX ВИЈЕКУ НА ПОЛИТИЧКОМ ПОЉУ, *Глас Црногорца*, 4. јануар, бр. 1, стр. 1-2.
213. — КЊИЖЕВНОСТ У ЦРНОЈ ГОРИ ТОКОМ XIX ВИЈЕКА, *Глас Црногорца*, бр. 1, стр. 3.
214. — Др СВЕТОЗАР МИЈЕТИЋ, *Глас Црногорца*, бр. 4, стр. 3; бр. 5, стр. 2-3, подлистак.
215. — ЧЕТРДЕСЕТГОДИШЊИЦА АНТОНИЈА ХАЦИЋА, *Глас Црногорца*, 9. фебруар, 6, 2. — Има више писама Томановића из којих се виде заслуге А. Хаџића за добијање Текелијине стипендије, коју је уживао 1869-74, и једини изван „власти круне св. Стевана”. Хаџић је објавио и његов путопис *Залив которски*.
216. — НОВЕ КЊИГЕ: DIE BALKANKAISERIN von Nikolaus I, *Глас Црногорца*, 3. март, 9, 2. — Биљешка о преводу. — Честе су овакве биљешке или прикази у рубрици *Нове књиге* у овом листу, али нијесам све приписао Томановићу, мада се то може учинити без страха да се погријеши. Узео сам само оне које је ауторизовао са Т. и неко-

- лико без такве ауторизације, али важних због садржаја или дјела. Кад би се то све ставило у Томановићеву библиографију, подвостручила би се.
217. — БАЛКАНСКА ЦАРИЦА на њемачкој позорници, *Глас Црногорца*, 29. март, 13, 2-3.
218. — Натко Нодило: БИЗАНТИЈА И ГЕРМАНСКИ ЗАПАД; Ј. Н. Томић: ПОСЉЕДЊЕ ДВИЈЕ ГОДИНЕ БАЈА ПИВЉАНИНА, *Глас Црногорца*, 5. мај, 18, 2-3. — Приказ.
219. — ПРИМЈЕРИ ИЗ ИТАЛИЈАНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ, *Глас Црногорца*, бр. 18, 19, 21, 23, 51. — Превод есеја са италијанског.
220. — О ЊЕМАЧКИМ ПРЕВОДИМА БАЛКАНСКЕ ЦАРИЦЕ, *Глас Црногорца*, 19. мај, 21, 2.
221. — Алекса Шантић: ПЈЕСМЕ (Мостар 1901), *Глас Црногорца*, 23. јун, 26, 4. — Приказ.
222. — ИВАН АКСАКОВ, *Глас Црногорца*, 7. јул, 28, 2-3, подлистак. — Живот и рад истакнутог славенофила.
223. — ИЗ ИСТОРИЈЕ ЦРНЕ ГОРЕ, *Глас Црногорца*, 14. јул, 29, 2-3. — Критика радова Ј. Томића о владици Висариону и Бадњој вечери са доста примједби.
224. — ЈОВАН РАЈИЋ, *Глас Црногорца*, 28. јул, бр. 31, подлистак. — Садржајан чланак поводом стогодишњице смрти.
225. — PRIMAS SERBIAE, *Глас Црногорца*, бр. 37, стр. 1; бр. 41, стр. 2-3. — Осврт на писање о томе више листова и писаца.
226. — ТУРСКО-ЦРНОГОРСКИ РАТ год. 1756, *Глас Црногорца*, 27. октобар, 44, 2-3. — Приказ рада италијанског проф. Малаголе, рађеног по документима из млетачке архиве.
227. — ПОСЛИЈЕ ПЕДЕСЕТ ГОДИНА, *Глас Црногорца*, 13. октобар, 42, 1, уводник преко читаве стране о Петру II поводом годишњице смрти.
228. — ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦА ВЛАДИКЕ ПЈЕСНИКА, *Глас Црногорца*, 3. новембар, 45, 2-3. — Препричавање садржаја београдског Кола.
229. — КАЛЕНДАР „ДУБРОВНИК“ за 1902, *Глас Црногорца*, 8. децембар, 50, 2. — Приказ.
230. — СВЕШТЕНСТВО И НАРОД, *Глас Црногорца*, 22. децембар, 52, 3. — Приказ књиге о Никодиму Милашу, у којем пише и то да је раније приказао његово дјело *Православна Далмација*.

1902.

231. — ЂОРЂЕ СРДИЋ, *Бранково коло*, Ср. Карловци, бр. 3, стр. 84-88.
232. — ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ И НАЧЕЛО НАРОДНОСТИ, *Бранково коло*, бр. 4, 123-31; бр. 6, стр. 179-86. — Расправа о националном питању, документована са писмима Петра II у којима је он заузимао ставове према устанку у Босни под Хусеин-капетаном и према Албанцима.
233. — О ИВАНУ ЦРНОЛЕВИЋУ, *Бранково коло*, 1902, бр. 38-51; 1903, бр. 4. — Полемичко-историјска расправа о радовима Јована Томића.
234. — ДОГАЂАЈИ У БОКИ КОТОРСКОЈ 1791-1814, *Књижевни лист*, Цетиње 1901, св. 1, 3, 4; 1902, св. 3-5, 7-8. — Историјска студија, која је употпуњена изашла у посебној књизи у Дубровнику 1922. — Неки

- савремени историчари са потцјењивањем пишу о овом часопису, а гријеше већ због самог садржаја овог рада. Тим више што има и других вриједних радова у њему.
235. — ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦА ВЛАДИКЕ ПЈЕСНИКА, *Глас Црногорца*, 5. јануар, бр. 1, стр. 2-3. — Приказ броја мостарске *Зоре*.
  236. — ЗНАМЕНИТИ СРБИ XIX ВИЈЕКА, *Глас Црногорца*, 12. јануар, бр. 2. — Приказ дјела издатог у Загребу 1901.
  237. — Др НИКОЛА КРСТИЋ, *Глас Црногорца*, 2. фебруар бр. 5, стр. 3. — Биобиблиографија.
  238. — ПОСМРТНА ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦА ВЛАДИКЕ РАДА, *Глас Црногорца*, 16. фебруар, 7, 2. — Приказ *Бранкова кола* посвећеног овој годишњици.
  239. — О 50-ГОДИШЊИЦИ Н. В. ГОГОЉА; ПРОСЛАВА СТОГОДИШЊИЦЕ ВИКТОРА ИГА, *Глас Црногорца*, 9. март, 10, 2. — Информативни чланци уредништва, тј. Ј. Томановића.
  240. — БАРОН ЈОВАН ЖИВКОВИЋ, *Глас Црногорца*, 30. март, 13, 3-4. — Биографија са нагласком на његов политички рад.
  241. — НЕГУЕК KOSZORNJA, *Глас Црногорца*, 6. април, 14, 3. — Биљешка о преводу Горског вијенца на мађарски др Веселина Ђисаловића.
  242. — ИГЊАТ ДИМИЋ, *Глас Црногорца*, бр. 14, стр. 2. — Биографија и библиографија.
  243. — НОВЕ КЊИГЕ: БЕСЈЕДЕ, митрополита Митрофана Бана; ПРАВОСЛАВНО ЦРКВЕНО ПРАВО, др Никодима Милаша, *Глас Црногорца*, 27. април, 17, 2-3. — Биљешка.
  244. — НОВЕ КЊИГЕ: КОСОВО, Николе Ђорића; НАПАД И ОДБРАНА, мајора М. Боргића; NEL MONTENEGRO, др Алда Балдаћа *Глас Црногорца*, 8. јун, 23, 2-3. — Приказ.
  245. — ПАД БОСНЕ, *Глас Црногорца*, 22. јун, 25, 1-2. Полемичко-историјски чланак у којем напада писање Јована Радонића.
  246. — СОЛИДАРНОСТ ИДЕАЛА, *Глас Црногорца*, бр. 25, стр. 2-3, подлистак. — О преносу костију Антонија Фрагија, погинулог Гарибалдинца.
  247. — У ПРИЛОГ ИСТИНЕ, *Глас Црногорца*, бр. 26, 28, 32, све у подлисту. — Полемика са Ј. Радонићем.
  248. — КЊИЖЕВНИ РАДОВИ МИТРОПОЛИТА ФИРМИЛИЈАНА, *Глас Црногорца*, 28. јун, бр. 26, стр. 3.
  249. — ЕМИЛ ЗОЛА, *Глас Црногорца*, 28. септембар, 39, 1-2. — Биографија и значај његовог стваралаштва, према руској штампи.
  250. — ТОМАЗЕО И ЊЕГОШ, *Глас Црногорца*, 5. октобар, 40, 2-3. — Томазеово писмо Петру II и осврт на стогодишњицу његовог рођења.
  251. — АЛЕКСАНДАР АПОЛОНОВИЋ МАЈКОВ, *Глас Црногорца*, бр. 44 и 45. стр. 2-3. — Значај његове *Историје српског језика*, поводом његове смрти.
  252. — ПЕРО ЂОРЂЕВИЋ, *Глас Црногорца*, 30. новембар, 48, 3. — Биографија.
  253. — ПРИМЈЕР ЗА УГЛЕД, *Глас Црногорца*, 48, 3. — Одаје признање Љбу Стојановићу због исправљања његове научне заблуде.

1903.

254. — БОРБА О НАСЉЕДСТВО БАЛШИНО од Ст. Станојевића, *Глас Црногорца*, 29. март, бр. 14, стр. 2, уредник проф. Живко Драговић. — Приказ.
255. — РАЗНЕ ПЈЕСМЕ, Ника Мусића (Пуебло, Колорадо, САД), *Глас Црногорца*, бр. 14, стр. 2. — Приказ пјесничке збирке.
256. — НА МИРИСНОМЕ ЗЛАТИБОРУ, Срета А. Поповић, *Глас Црногорца*, 14, 3. — Приказ.

1904.

257. — НА ЗАЧИРУ, *Бранково коло*, бр. 10, стр. 309-15. — Путописна репортажа и разговор са сердаром Кусовцем.

1906.

258. — НАСЉЕДНО ПРАВО ПО ДАНИЛОВОМ ЗАКОНИКУ, *Архив за правне науке*, Београд 1906, бр. 1, стр. 1-18. — Правничка расправа, коју је напао млади правник Марко Цемовић нешто касније али без успјеха (*Архив*, 1907, књ. 2, св. 1, стр. 7-20).

1909.

259. — ГОВОР министра-предсједника др Лазара Томановића у Народној скупштини о питању Босне и Херцеговине, *Глас Црногорца*, бр. 2, стр. 3-4. — Објављен је и у посебној брошури, те у *Цетињском вјеснику*.

1913.

260. — ГОВОР О СТОГОДИШЊИЦИ, *Глас Црногорца*, 9. новембар, бр. 52. — Одржао га је на прослави на Цетињу у част сто година рођења Петра II.

1919.

261. — ЗЕМНИ ОСТАЦИ ВЛАДИКЕ РАДА У РОБОВАЊУ, Херцегнови, 1. X 1919. — Садржајно врло важан чланак, који је упутио *Летопису МС.*, чије га уредништво није објавило вјероватно због хајке против Томановића ондашњих политичких кортеша, јер није хтио да осуди и псује краља Николу као неки други. Данас је препис у мом посједу, а оригинал у Рукописном одјељењу Матице српске.

1921.

262. — ИЗ МОГА МИНИСТРОВАЊА, *Застава*, Нови Сад, бр. 107-120, уредник Трива Милитар, власник Јаша Томић. — Исте године изашло је и посебно издање у Новом Саду, стр. 111.

1924.

263. — КЊАЗ ДАНИЛО И АУСТРИЈА, годишњак *Братство*, Београд, књ. 18, стр. 169-73.
264. — КАКО ПРОДИРЕ ЗАПАДНА КУЛТУРА ПРОТИВ „БАЛКАНИЗМА”, *Братство*, књ. 18, стр. 174-79, уредник др Јован Хаџи-Васиљевић. — Овдје је саопштио податке о пљачкама млетачких војника у 18. вијеку, а дао им призив савремености.

1925.

265. — КО ЈЕ ЛАГУМАО ИВАН-БЕГОВ МАНАСТИР НА ЦЕТИЊУ (1692), *Ловћенски одјек*, Цетиње, бр. 2-3, стр. 114-19, уредник Душан Д. Вуксан.
266. — ПАТРИЈАРХ АРСЕНИЈЕ III ИЗМЕЂУ МАЉА И НАКОВЊА *Ловћенски одјек*, 4-5, 246-53.
267. — ЈЕДНА ЛИЈЕПА ПОЈАВА, *Ловћенски одјек*, 6, 350-55. — Књижевна критика.

1926.

268. — МИЛЕТИЋЕВ УТИЦАЈ НА ПРИМОРЈУ, *Летопис Матице српске*, књ. 308, 3, уредник Марко Малетин.
269. — ИЗОПАЧАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ, лист *Црна Гора*, Цетиње, 5. март, уредник Комнен Спахић.
270. — ИВАН БЕГОВИНА, лист *Црна Гора*, 25. септембар, бр. 37. — Историјско-политички чланак.
271. — ИЗ ПИСАМА УМРЛИХ И ЗАСЛУЖНИХ СРБА, часопис *Нови живот*, Београд, вл. Љуба Јовановић, уредник Павле Стевановић, књ. XXVI, св. 6-12; књ. XXVII, св. 1-12. — Саопштио је већи број писама од разних личности и уз њих изнио нека лична сјећања. — Поред ових, има још 45 писама и телеграма између 1868. и 1926. још нигдје необјављених, а садрже доста података из његовог живота и рада.

1927.

272. — ДВИЈЕ ЛИЈЕПЕ КЊИГЕ, лист *Народна ријеч*, Цетиње, 18. април. — Књижевна оцјена.
273. — PRIMAS SERBIAE, *Записи*, Цетиње, децембар 1927, св. 6, стр. 347-50. — Историјски чланак.

1928.

274. — ПОВОДОМ МЕМОАРА БАРОНА ГИЗЛА, *Записи*, књ. II, св. 6, стр. 346-360. — Приказ са доста примједби због нетачног писања.

1929.

275. — ПРЕСТОЛОНАСЉЕДНИК И МАЦАРИ, *Записи*, књ. V, св. 3, стр. 164-65.
276. — ВИЗАНТОЛОШКИ КОНГРЕС У БЕОГРАДУ, *Млада Зета*, Подгорица, март, бр. 1, стр. 25-27, уредник Василије Н. Лековић.
277. — О СВЈЕТСКОМ РАТУ, *Нова Европа*, Загреб, књ. XIX, бр. 8, стр. 212-16, уредник Милан Ђурчин.
278. — КРАЉ НИКОЛА И АУСТРИЈА, *Нова Европа*, књ. XIX, св. 12, 368-72.
279. — АУСТРИЈА И ЦРНА ГОРА, *Нова Европа*, књ. XX, св. 5, 133-39.
280. — ЦРНА ГОРА И ТУРСКА, *Нова Европа*, књ. XX, св. 8, 240-43.
281. — ЦРНА ГОРА И ИТАЛИЈА, *Нова Европа*, књ. XX, св. 12, 361-63.

1930.

282. — О ЛАСТОВУ, *Епоха*, бр. 6, стр. 2, одг. уредник Светозар Ковачевић.

283. — ЦРНОЈЕВИЋИ, *Епоха*, бр. 11, стр. 3, Цетиње.
284. — ЦРНА ГОРА И РУСИЈА, *Нова Европа*, књ. 22, бр. 3, 170-72.
285. — ЗАЧЕЋЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ, *Слободна мисао*, Никшић, бр. 36.
286. — ИЗ МОЈИХ УСПОМЕНА, *Записи*, књ. VII, св. 1, стр. 33-36.
287. — ВЛАДИКА ПЕТАР I У БОЦИ, *Записи*, књ. VII, св. 4, 225-27.
288. — ЈЕДНА ВАЖНА НАРОДНА ПЈЕСМА О КОСОВУ, *Записи*, фебруар 1930, стр. 125. — Слушао је 1913. од командира Калића у Колашину, у пратњи краља Николе.

1931.

289. — ПАТРИЈАРХ АРСЕНИЈЕ III И МЛЕТАЧКА ВЛАСТ, *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*, уредник Душан Поповић, књ. IV, св. 1, стр. 103-08.
290. — ТЕОДОСИЈЕВИ ПОГЛЕДИ НА ДРУШТВЕНО И ДРЖАВНО УРЕЂЕЊЕ СРБИЈЕ, *Записи*, књ. IX, св. 3, 178-80. — Оцјена истоимене расправе др Н. Радоичића.
291. — ВЛАДИКА РАДЕ ПРИ КРАЈУ ЖИВОТА, *Зетски гласник*, Цетиње, бр. 42-43.

1932.

292. — ЈЕДНО ПИТАЊЕ АРХЕОЛОГИЈЕ, *Записи*, књ. X, св. 2, стр. 122-23.
293. — ЈОШ О ОБОДСКОЈ ШТАМПАРИЈИ, *Записи*, књ. XI, св. 1, стр. 46-47.
294. — ЗА КОНСОЛИДАЦИЈУ У ЈУГОСЛАВИЈИ, *Слободна мисао*, Никшић 1932, бр. 6 од 7. фебруара.
295. — БУГАРСКА И СЛОВЕНСТВО, *исто*, бр. 10 од 15. марта.
296. — ПОВОДОМ ДВАДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ БАЛКАНСКОГ САВЕЗА, *исто*, бр. 13 од 3. априла.
297. — ЉУБАТОВИЋЕВА ЗАДУЖБИНА, *исто*, бр. 16 од 1. маја.
298. — ПАВЛЕ РОВИНСКИ, *исто*, бр. 17 од 18. маја.
299. — ИЗ УСПОМЕНА МОГА МИНИСТРОВАЊА, *исто*, бр. 20, 22, 23, јуни.
300. — ЈЕДНО ТЕШКО ПИТАЊЕ (груписање малих општина), *исто*, бр. 26 од 10. јула.
301. — О НАШИМ МУСЛИМАНИМА, *исто*, бр. 29 од 31. јула.
302. — ЈУГОСЛОВЕНСТВО, *исто*, бр. 40 од 16. октобра.

* * *

Ово обимно стваралаштво др Лазара Томановића током шездесет четири године (1868-1932) стваралачког рада, а у врло неповољним условима живота и рада: у младости као ђак и студент, а у старости као жртва политичких противника (морао је да се бори за признање пензије 1919-24, коју је иначе био добио још од краља Николе). Имао је повољне услове за стваралаштво само

између 1889. и 1902, а тада је дао и највише по вриједности и количини. Вријеме између 1903. и 1915. било је испуњено одговорним и тешким дужностима предсједника Великог суда и министра-предсједника Црне Горе (април 1907 — јун 1912), па се тиме једино исправно може да објасни застој у његовом стваралаштву. Вријеме између 1916 и 1918. било је окупаторско, а родољубу — великом и непоколебљивом какав је био — није приличило да пише и објелодањује. Уз ове неприлике треба указати још на хајку коју је против њега покренуо владика Николај Велимировић у једном свом говору после првог свјетског рата, а онда разни кортеши додавали своје. Тек су му организатори прославе стогодишњице рођења Светозара Милетића пружили извјесну прилику (Т. Милитар и Ј. Томић 1921), па Љуба Јовановић и Павле Стевановић који су објавили његове мемоарске радове и преписку разним знаменитим личностима, поборницима националног ослобођења и уједињења. Тако је изашло на јавност ко је био, шта је значео и шта је лично дао овај великан, који је морао да доживи разна шиканирања и понижења. У једном необјављеном писму огорчен је и на Николу Пашића, а то сигурно није изрекао без каквих разлога.

Но, буржоаска владавина била је и прошла, а сада је на нашим данашњим снагама да правилно оцијенимо неоцијене и подцијене вриједности, међу којима је др Лазар Томановић једна од несумњивих. Први корак у томе је свакако објелодањавање библиографије његовог стваралаштва.